DEFINIREA „RĂZBOIULUI HIBRID”: O ABORDARE CONCEPTUALĂ

NOTĂ ANALITICĂ

Dumitru Mînzărari, Analist Asociat, IPRE

Sumar Executiv

O agresiune hibridă permite actorului extern (agresorului) să devină, practic, un jucător intern în spațiul politic al statului-țintă, evitând detectarea și sancțiunile impuse de către legislația internațională pentru agresiunea interstatală..

Dezvoltarea unui sistem de alertă timpurie pentru orice tip de amenințare necesită o bună înțelegere a amenințării în cauză, care include: semnalele acesteia, manifestările, instrumentele și domeniile-țintă, dar și impactul generat de către aceasta. Pentru a le identifica corect, trebuie să înțelegem dinamica și mecanismele războiului hibrid. Acesta este principalul scop al prezentei analize. Argumentul principal este că războiul hibrid ține în mod specific populația (și elita politică), cu scopul de a influența percepțiile sale și, totodată, comportamentul acesteia.

Ulterior, această influență este exploatată cu scopul de a afecta, controla sau altera conducerea politică, ceea ce în consecință ar putea duce la schimbări în politicile interne și externe ale statului agresat. O agresiune hibridă permite actorului extern (agresorului) să devină, practic, un jucător intern în spațiul politic al statului-țintă, evitând detectarea și sancțiunile impuse de către legislația internațională pentru agresiunea interstatală.

Această agresiune este realizată prin transformarea sistemului informațional într-un nou domeniu operațional al războiului și este facilitată de lipsa frontierelor naționale în spațiile informațional și de comunicare, care astăzi sunt globale în esență. Prin dezvoltarea acestei noi înțelegeri a războiului hibrid – în calitate de fundamentul său logic – putem identifica mai multe părți și aspecte slabe a agresiunii interstatale de model hibrid.

Kingdom of the Netherlands

Această Notă Analitică a fost publicată în cadrul proiectului „Elaborarea unui mecanism de alertă timpurie pentru contracararea amenințărilor hibride”, implementat cu suportul Oficiului Ambasadei Olandei în Republica Moldova. Opiniile exprimate în cadrul acestei Note Analitice aparțin autorului.

1. Unde am greșit? Justificarea noii abordări

Agresiunea rusă împotriva Ucrainei din 2014, care s-a soldat cu anexarea Crimeii și un război *proxy* în Donbas, a declanșat o amplă dezbatere privind modul în care această paradigmă a schimbat imaginea războiului modern. Termeni slab definiți și construcțiile euristice, precum „război hibrid" și „zonă gri" au dominat dezbaterea, care încerca să înțeleagă și să explice acest model rus de agresiune interstatală.

Noțiunea de "război hibrid" este văzută de analiștii în domeniul politicii de securitate drept eluzivă, care abundă în definiții. Din cauza cunoașterii superficiale a procesului din spatele conceptului și a utilizării excesive, termenul „război hibrid" riscă să-și piardă valoarea analitică. O analiză rapidă arată că diferite țări și organizații conferă diferite sensuri acestui concept. Unii îl cataloghează ca sinonim cu securitatea cibernetică, alții – cu amestec extern în procesul electoral sau dezinformare și propagandă. Un alt grup descrie războiul hibrid drept folosirea de către Rusia a detașamentelor armate in uniforme fără însemne ("oamenii verzi") în Crimeea. Aceste conceptualizări ad-hoc și non-sistemice sunt determinate de percepțiile de amenințare individuale ale actorilor. Totuși, în limbajul militar, aceste eforturi răspund mai degrabă mijloacelor de purtare a "războiului hibrid" decât finalităților intenționate ale "războiului hibrid". Un studiu recent la această temă a pus la îndoială percepțiile existente. Conform acestui studiu, "Rusia percepe războiul hibrid în calitate de formă de conflict și nu ca un mijloc de a purta un război hibrid".[1]

Concepțiile greșite care au fost descrise generează, în mod previzibil, o provocare majoră de în analiza de politici. Cum putem soluționa în mod eficient riscurile de securitate pe care le poate crea un "război hibrid", dacă nu cunoaștem clar care este mecanismul din spatele tehnologiei conflictului[2]? Discordanțele conceptuale descrise mai sus au efecte periculoase asupra politicilor. De exemplu, Uniunea Europeană preferă, la nivel instituțional, să vorbească despre "amenințări hibride" și se concentrează pe mijloacele "războiului hibrid". Prin urmare, aceasta investește efort și resurse pentru a răspunde la diverse acțiuni și nu-și concentrează atenția pentru a identifica scopurile agresorului care provoacă și ghidează "războiul hibrid". Această eroare s-a conturat în cultura strategică occidentală, care percepe conflictele inter-statale printr-un cadru logic a imaginii în oglindă – perceperea competiției internaționale prin logica binară a războiului și păcii[3], având convingerea că și actorii concurenți împărtășesc aceiași abordare.

În primul rând, este necesar să înțelegem scopurile oponenților. Abia după aceasta putem evalua acțiunile și putem încerca să elucidăm semnificația și efectele mijloacelor

[1] M. Clark, *Russian Hybrid Warfare*, Washington D.C.: Institute for the Study of War, septembrie 2020.
[2] Voi folosi termenul tehnologie a conflictului sau tehnologie a agresiunii pentru a mă referi la un „mecanism cauzal" al procesului conflictului, prin comparație cu conceptul economic "tehnologia producției". Termenul a fost creat de J. Hirshleifer în "The Microtechnology of Conflict", *Journal of Conflict Resolution*, Vol. 44, No.6, 2000, 773-792, unde se arată că tehnologia conflictului consideră eforturile conflictului drept stimulente, utilizează o funcție logică specific pentru a procesa aceste stimulente, și în baza lor generează ca rezultat probabilitatea victoriei sau înfrângerii. Prin urmare, probabilitatea victoriei/înfrângerii depinde nu doar de cantitatea și calitatea stimulentului, dar și cum aceste stimulente sunt utilizate (de exemplu, printr-o strategie sau mecanism).
[3] C. Paul, "Confessions of a Hybrid Warfare Skeptic," *Small Wars Journal*, 3 martie 2016.

acestuia. Această delimitare este crucială. Dacă ne concentrăm asupra unei acțiuni (inter-statale) specifice de agresiune, putem să eșuăm în identificarea atacului materializat printr-un set diferit de acțiuni. Sau putem eșua în protejarea zonei specifice, expuse atacului. De exemplu, ne putem concentra pe detectarea amestecului extern în procesul electoral și putem eșua în dejugarea și contracararea acțiunilor mai relevante de influențare ale oponentului după alegeri, ce a planificat acel amestec. Sau putem crede că trebuie să ne concentrăm pe problema dezinformării privind pandemia de coronavirus, ignorând să adresăm primordial obiectivul principal al acțiunii respective - cultivarea neîncrederii cetățenilor în autorități sau, spre exemplu, consolidarea clusterelor de audiență online pentru operațiuni ulterioare de influențare. Doar prin înțelegerea mai bună a obiectivelor principale de atac și aplicarea acestor cunoștințe pentru a proteja zone-țintă putem soluționa în mod optim efectele "războiului hibrid". Prin această abordare, am putem face ca tehnologia conflictului să devină mai costisitoare și mai puțin atractivă agresorului.

Într-adevăr, în Republica Moldova la moment capacitățile în domeniul managementului cibernetic sunt limitate, dar vulnerabilitățile și prioritățile împotriva atacurilor hibride sunt totuși diferite în comparație cu cele la nivelul UE.

Efectele invocate mai sus nu sunt doar niște deducții teoretice. Acestea se manifestă în mod vizibil ca niște politici ineficiente. De exemplu, atât politica de asistență a NATO, cât și a UE, pentru Parteneriatul Estic, sunt subminate de această abordare. După ce Republica Moldova a fost rugată să completeze chestionarul de evaluare a riscurilor, indicând riscurile "amenințărilor hibride" naționale, UE a trecut cu vederea preocupări primordiale la adresa securității Republicii Moldovei, evidențiind riscuri care sunt percepute ca majore în statele UE, cum ar fi securitatea cibernetică. NATO a folosit o abordare identică, concentrându-se predominant pe asistența de apărare cibernetică. În contextul războiului hibrid, atacurile cibernetice sunt mai degrabă niște acțiuni de sprijin suplimentare. Acestea au scopul fie de a îmbunătăți cunoștințele despre țintele atacului[4], fie să pregătească ținta pentru viitorul atac[5]. Într-adevăr, în Republica Moldova la moment capacitățile în domeniul managementului cibernetic sunt limitate, dar vulnerabilitățile și prioritățile împotriva atacurilor hibride sunt totuși diferite în comparație cu cele la nivelul UE.

Această analiză are scopul de a prezenta un cadru conceptual, care va îmbunătăți înțelegerea modelului de agresiune interstatală determinat de logica "războiului hibrid". Astfel, vom compara mecanismele diferitor tipuri de război, subliniind caracteristicile și calitățile specifice ale războiului hibrid. Studiul va explora o idee alternativă abordării tradiționale (vestice) a războiului, care îl percepe drept politică coercitivă și violență organizată de către actorii politici, unul împotriva altuia.[6] Mai degrabă, studiul își propune să exploreze o idee mai extinsă a agresiunii interstatale, drept o acțiune care are scopul să submineze sau să distrugă suveranitatea unui stat. În comparație cu alte tipuri de dinamică a războiului, studiul va introduce ideea că "războiul hibrid" este indus prin operațiuni informaționale și va explica implicațiile

[4] De exemplu, atacurile cibernetice împotriva Bundestag-ului german au fost niște eforturi de colectare a informației, pentru a construi niște profiluri comportamentale ale politicienilor germani și ale funcționarilor publici, pentru a fi vizați ulterior în alte scopuri.
[5] A învăța cum să controlezi rețeaua electrică, etc., se include în această categorie; prăbușirea rețelei electrice sau alte servicii, care pun în pericol viața oamenilor, crește insecuritatea și susceptibilitatea atacurilor prin domeniul operațional informațional.
[6] H. Bull, *The Anarchical Society*, New York, Columbia University Press, 1977.

acestuia pentru domeniul de politici. În primul rând, va utiliza raționamentul de structură a mecanismului (mechanism design) – înțelegerea regulilor optime care ghidează procesul diferitor tehnologii de dezvoltare a conflictelor (inclusiv "războiul hibrid"), limitările impuse de diferite tipuri de societăți privind aceste reguli și luarea în considerare că un agresor își poate optimiza comportamentul în baza acestor două condiții generale[7].

Bazându-ne pe raționamentul acestor concepte, analiza va explica problema "războiului hibrid" prin perspectiva următoarelor fire logice: 1) cum funcționează tehnologia conflictului, cunoscută pe larg drept "război hibrid"; 2) prin ce se deosebește de alte tehnologii de conflict în sensul răspunsului de politici publice (cum ar fi războaiele convenționale sau *proxy*), și 3) dacă aceste diferențe necesită intervenții distincte la nivel de politici.

2. Analiza evidențelor privind „războiul hibrid"

Atunci când analizăm invazia Rusiei în Crimeea, cea mai mare atenție se concentrează pe mișcările vizibile ale detașamentelor armate în uniforme fără însemne. Mai puțină atenție se acordă motivului pentru care aceste grupuri militare au întâlnit puțină rezistență sau chiar deloc. Ignorarea acestui aspect-cheie va cauza o analiză neconformă a realităților. Ne va lipsi un element esențial al mecanismului războiului hibrid - și anume, rolul populației.

Populația a devenit cel mai mare obstacol pentru invaziile militare străine – este foarte costisitor de a constrânge populația, cu excepția unor actori ca ISIS,[8] și nu este fezabil de a pune presiune asupra acesteia, decât dacă rezistența armată locală este slabă. Ultimele operațiuni militare, inclusiv cele din Afganistan și Irak, au arătat că distrugând rezistența militară organizată a oponentului, în era naționalismului există puține șanse de a atinge anumite obiective strategice, inclusiv datorită costurilor impuse de dreptul internațional,. Pentru a construi logica, care ghidează versiunea rusă de "război hibrid", arhitecții militari ai Rusiei au analizat experiența SUA și a aliaților săi în cele două conflicte, precum și lecțiile proprii învățate în războiul din Afganistan, iar mai recent – în Cecenia. Din cauza cheltuielilor, războaiele din lumea contemporană nu mai sunt declarate oficial,[9] iar definiția lui Grotius despre război - o condiție juridică între entități juridice egale - a devenit învechită. Observațiile empirice arată că încălcarea clasică a suveranității între state prin cuceriri teritoriale militare a devenit mai puțin frecventă din 1945,[10] parțial din cauza sancțiunilor pe care le prevăd normele internaționale care reglementează războiul interstatal, cum ar fi Carta ONU.

Cu alte cuvinte, războaiele convenționale au devenit foarte costisitoare din mai multe motive – cheltuielile interne, precum și presiunea internațională în materie economică

[7] Pentru o explicație mai detaliată (non-tehnică), a se vedea introducerea din capitolul lui T. Borgers, *An Introduction to the Theory of Mechanism Design*, (Oxford: Oxford University Press, 2015).
[8] Rusia a strămutat forțat populația care s-a împotrivit politicilor sale în Cecenia, Osetia de Sud, Crimeea și în regiunile estice ale Ucrainei – Donetsk și Luhansk.
[9] T. Fazal, "Why States no Longer Declare War", *Security Studies*, Vol.21, No.4, 2012, 557-593.
[10] B.A. Lacina *et.al.*, "The Declining Risk of Death in Battle", *International Studies Quarterly*, Vol.50, No.3, 2006, 673-680.

și politică, sunt cele mai evidente cauze. O altă cauză a acestor cheltuieli este sancțiunea prohibitivă, produsă de scopul controlului efectiv asupra suveranității statului-țintă. Plecând de la această idee, abilitatea de a controla populația statului-țintă sau de a o descuraja să opună rezistență violentă în fața agresorului a devenit un element cheie al "războiului hibrid". Astfel, populația devine centrul de greutate al acestui tip de agresiune interstatală.

Operațiunea rusă din Crimeea a avut succes în special datorită faptului că populația nu a opus rezistență armată. Din contra, unele grupuri de populație au oferit asistență forțelor speciale ruse, care erau prezentate public drept miliția locală, pentru a descuraja rezistența forțelor armate ucrainene contra invaziei. Acest lucru le-a reușit pentru că au fost organizați să încercuiască și să izoleze bazele militare ucrainene, să blocheze drumurile de acces, să servească drept scuturi umane pentru soldații ruși și să creeze imaginea susținerii populare pentru protestele false anti-Kiev, care au servit drept paravan pentru invazia militară rusă.

Este dificil de analizat situația din Crimeea în această paradigmă, dacă nu înțelegem mai bine mecanismul de agresiune. În cazul Crimeii, forțele militare ruse nu au avut nevoia de a influența și exploata grupurile populației din teritoriul respectiv, așa cum a fost nevoie în Donbas, Odessa sau Harkov. Este important să înțelegem că în dependență de obiectivele operaționale, un agresor poate avea nevoie doar de susținerea unui grup mic, dar activ din punct de vedere politic. De exemplu, de facto, în Crimeea doar 30% din populație au participat la referendumul organizat de către Rusia și doar jumătate dintre aceștia au votat așa cum a dorit Moscova.[11] Totuși, deoarece Rusia controla terenul și a înlocuit guvernul local, aceasta a reușit să opereze în calitate de actor politic local.

Astfel, scopul și prima etapă a "războiului hibrid" este de a utiliza populația pentru a pune la îndoială legitimitatea guvernului din statul-țintă. Aceasta permite camuflarea agresiunii externe ca protest intern. În Donbas, susținerea populației pentru grupurile armate ruse infiltrate[12] a fost mai mică decât în Crimeea. Aceasta a permis grupurilor de populație loiale Kievului să organizeze contra-demonstrații și să opună rezistență. Forțele de ordine ucrainene au câștigat timp pentru a reacționa și organiza un răspuns armat, sau de a înăbuși rebeliunea improvizată de Rusia, în special în Harkov.[13] La a doua etapă și drept consecință a "revoltei populare", a avut loc înlocuirea administrației locale cu oamenii dependenți sau loiali forțelor ruse. Aceasta explică afirmația anterioară, potrivit căreia Rusia ar putea opera treptat în calitate de actor (ucrainean) politic local, prin înlocuirea autorităților locale. Situația a escaladat ulterior, atunci când a avut loc confruntarea cu forțele armate ale Ucrainei, prin crearea "republicilor populare". Este următorul element al modelului rus de „război hibrid", aplicat în cazul escaladării. Acesta permite obscurizarea prezenței militare ruse prin deghizarea agresiunii externe și interpretarea eronată a principiului dreptului internațional la auto-determinare.

[11] S. Pifer, "Crimeea: Six Years after Illegal Annexation," The Brookings Institution, 17 martie 2020.
[12] I. Zolotuhina, *Voyna s PervyhDney*, Kyiv: Folio, 2015, 70.
[13] BBC.com, "'HNR': Har'kovskayaNeudavshayasya Respublika," 8 aprilie 2015.

Rolul crucial al populației, ca țintă critică în "războiul hibrid", a fost recunoscut de actorii politici și militari din Rusia. Într-o discuție cu Jim Rutenberg, corespondent politic al New York Times, ofițerul de presă al lui Putin, Dmitri Peskov[14], a oferit o explicație foarte clară. Datorită importanței acestei clarificări, vom prezenta mai jos întregul citat:

> „*Transformarea și accelerarea tehnologiei informaționale au schimbat valoarea reală a economiei mondiale*", a declarat Peskov. „*Doar percepția poate mișca piețe sau le poate distruge. Noi nu am văzut niciodată bule, ca cele pe care le-am văzut în cea mai mare economie din lume, cea a SUA. Același flux liber de informații a produs "o nouă ciocnire a intereselor" și astfel a început "dezastrul informațional – adică, războiul informațional*".
>
> Drept exemplu, acesta a menționat-o pe Kim Kardashian, care se află în rândul celor mai cunoscute personalități de pe rețelele de socializare, cu 55 milioane de urmăritori, aproximativ cu 18 milioane mai mult decât președintele Trump. „*Haideți să ne imaginăm, că într-o zi ea o să zică "Dragii mei susținători, faceți asta". Acesta va fi un semnal acceptat de milioane de oameni. Și această doamnă nu are servicii de inteligență, nu are un ministru de afaceri interne sau un ministru al apărării, un KGB. Asta e noua realitate - proliferarea globală constă în acces la oameni și influență, concepte care erau rezervate în trecut doar puterilor mari, iar mai nou – conglomeratelor media mari*."
>
> Chiar și Peskov a părut impresionat, analizând posibilitățile. *"Noua realitate creează o oportunitate perfectă pentru perturbarea maselor"*, a declarat acesta, sau "*pentru inițierea susținerii maselor și dezaprobării"* (sublinierea aparține autorului).

Este evident că Peskov a menționat doar ceea ce experții politici și militari comunică Kremlinului. O referință care este întotdeauna interpretată greșit și incomplet se referă la așa-zisa „doctrină Gerasimov", denumită după Șeful Statului Major al Rusiei, Generalul Valery Gerasimov[15]. Idea critică a șefului rus al apărării este următoarea:

> "Scopul metodelor de creare a conflictelor este de a trece la o aplicare politică, economică, informațională, umanitară mai largă și alte măsuri non-militare, *care sunt implementate prin declanșarea potențialului de conflict al populației"* (sublinierea autorului).

De fapt, unii ar putea să spună că o descriere mai precisă a ceea ce numim "război hibrid" după invazia Rusiei în Ucraina în anul 2014, s-ar referi la un război care ar viza populația sau omul.[16] Forțele militare ale SUA au explorat conceptul la nivel tactic operațional în Afganistan, sub eticheta conceptuală "teren uman" și abordarea "inimi și minți". Este aproape sigur, că rușii au luat în considerație experiența americană și au

[14] The New York Times, "RT, Sputnik, and Russia's New Theory of War," 13 septembrie 2017.
[15] Valery Gerasimov, "Tsennost'Nauki v Predvidenii", *Voyenno-PromyshlennyiKuryer*, 8(476), 27 februarie 2013.
[16] C. D. Wood, "The Human Domain and the Future of Army Warfare: Present as Prelude to 2050," *Small Wars Journal*, 8 februarie 2016.

dezvoltat conceptul la nivel strategico-politic. Ei au analizat, de asemenea, experiența sovietică bogată de incitare și susținere a rebeliunilor armate. Dar nu trebuie să tragem concluzii pripite - abordarea curentă este mult mai diferită.

Dacă în trecut, agresorii externi utilizau foi volante, infiltrau spioni și foloseau *agenți provocatori* pentru a influența segmente înguste ale elitei și grupurilor de populație în state țintă, tehnologia modernă oferă unui actor extern acces nelimitat la toată populația, ceea ce nu a fost vreodată posibil. Globalizarea mass-mediei și comunicării operează într-un mod permisiv, prin crearea unui domeniu informațional fără limite. Aceasta face posibilă, din punct de vedere tehnologic, țintirea populațiilor străine la o scară de neimaginat,[17] ceea ce deosebește tehnologia agresiunii "războiului hibrid" de practicile din trecut ale propagandei și dezinformării. De exemplu, strategii militari ruși sunt de părere că "niciun obiectiv nu poate fi realizat în viitoarele războaie, dacă o parte beligerantă deține superioritate informațională față de altă parte", și "luptele armate s-au extins de la sol, mare și spațiu la un mediu complet nou – informațional".[18]

Revoluția în științele sociale făcută prin intermediul Big Data[19] este un alt facilitator eficient al acestei tehnologii a conflictelor, așa cum a arătat scandalul Cambridge Analytica – Facebook.[20] Nu există frontiere naționale în spațiul comunicațional și informațional, fapt care transformă spațiul informațional într-un domeniu operațional separat al războiului. Din această cauză, înțelegerea războiului în domeniul operațional de informații necesită un cadru conceptual diferit, o operaționalizare diferită, forțe și capacități diferite, precum și un set diferit de abilități. Ar fi cu greu posibil ca oponenții rușilor să poată înțelege pe deplin modelul rus de „război hibrid" și să răspundă efectiv la acesta, fără a privi spațiul informațional drept un domeniu operațional sintetic de război, suplimentar la domeniul cibernetic, și domeniilor operaționale fizice, cum ar fi terestru, aerian, naval și spațial.[21]

Această viziune a războiului interstatal este relativ nouă pentru factorii de decizie și experții din Occident. Abia de curând, câteva voci au încercat să combată înțelegerea convențională existentă, apelând la reconceptualizarea conflictului modern interstatal și înțelegerea mai corectă a modelului rus al "războiului hibrid" în particular. De exemplu, Amy Zegart de la Universitatea Stanford a declarat că SUA încearcă să înțeleagă conflictele moderne aplicând "teorii învechite dintr-o eră trecută".[22]

Având în vedere acest lucru, nu este de mirare că politicile și literatura academică existente continuă să interpreteze greșit unele dintre conflictele existente în zona post-

---

[17] D. Minzarari, "Coronavirus Pandemic Impact on Modern Conflict and Future Warfare," in T. Tardy (ed.) *COVID-19: NATO in the Age of Pandemics*, NATO Defense College Research Paper, No.9, May 2020, 41-49.
[18] S. G. Chekinov and S. A. Bogdanov, "On the Nature and Content of the New-Generation War",*MilitaryThought*, No.10, 2013, 13-24.
[19] "The Age of Big Data," *The New York Times*, 11 February 2012.
[20] "The Cambridge Analytica Scandal Changed the World – but It Didn't Change Facebook," *The Guardian*, 18 March 2019.
[21] D. Minzarari, "The Interstate Conflict Potential of the Information Domain," *Policy Brief* (forthcoming October 2020), NATO Defense College.
[22] Amy Zegart. "The Race for Big Ideas is On," *The Atlantic*, 13 January 2020. See also P. Roberts, "Designing Conceptual Failure in Warfare," *The RUSI Journal*, Vol. 162, No. 1, 2017, 14-23; T. Wesley, "Multi-Domain Operations and Lessons from NSC 68 in the Competitive Space," *The RUSI Journal*, 5 October 2020. Other contributions to the emerging debates include Clark (2020), Minzarari (May 2020; October 2020).

sovietică drept „etnice", când de fapt acestea seamănă puternic cu agresiunea Rusiei împotriva Ucrainei. Într-o mare măsură, aceasta se întâmplă pentru că fenomenul se suprapune cu conflictul din fosta Iugoslavie, precum și cu eforturile sovieticilor și ulterior ale Rusiei, de a le prezenta ca fiind identice cu conflictele inter-etnice. Era un pretext convenabil pentru a justifica implicarea militară rusă. Prin urmare, era mai puțină validare din partea Vestului a acțiunilor Rusiei în spațiul post-sovietic la începutul anilor 1990. Iar Moscova și-a utilizat influența în cadrul organizațiilor internaționale într-un mod inteligent pentru a impune interpretarea proprie a conflictelor. De exemplu, organizația predecesoare OSCE – Conferința pentru Securitate și Cooperare în Europa – a legitimizat interpretarea rusească în cunoscutul "Raport 13". Printre alte interpretări eronate un exemplu ar fi că:

> "Dezmembrarea Uniunii Sovietice și înlocuirea acesteia cu Rusia, alte unsprezece state (una din ele fiind Moldova) și țările baltice, a fost urmată de o renaștere a antagonismelor etnice și de altă natură, pe care înțelepciunea politică nu a reușit să le disipeze. În rezultat, unele regiuni, printre care și Transnistria, au încercat să se detașeze de statutul lor de stat post-sovietic și să-și construiască un "mini-stat" al lor."[23]

O analiză și mai amănunțită a presei sovietice în perioada 1989-1991 ar scoate la iveală, că conflictul Transnistrean are foarte multe similitudini cu protestele armate din Donbas fabricate politic de Rusia în 2014. Ceea ce a fost diferit, este faptul că regiunea transnistreană semăna la acel moment cu Crimeea după numărul populației loiale sau controlate de Moscova. De exemplu, la data de 16 august 1989, directorii câtorva fabrici mari din regiunea transnistreană, inclusiv "Elektrofarfor", "Elektroapparatura", și uzina producătoare de mașini, au chemat muncitorii la proteste. Aceștia au fost încurajați să participe și au fost susținuți de reprezentanții Partidului Comunist din Bender și Tiraspol,, vorbitori de limbă rusă, care s-au opus autorităților de la Chișinău, vorbitoare de limba română.[24]

Protestele împotriva autorităților centrale din Chișinău au fost coordonate și ghidate de mișcarea *Interfront*, care conform șefului KGB, Vadim Bakatin, a fost concepută de organizația sa pentru a crea tensiuni în republicile sovietice și pentru a pune presiune pe conducerile care doreau să părăsească URSS.[25] Conducerea URSS a ținut sub control complexele industriale din regiunea transnistreană, precum și numeroasele colective de muncitori, și a reușit foarte ușor să implice și directorii de fabrici. De fapt, primul președinte al Republicii Moldova, Mircea Snegur, a menționat în memoriile sale că a primit amenințări în timpul întâlnirilor sale cu Mihail Gorbaciov și Anatolii Lukianov[26] în 1990. Gorbaciov i-a pus un ultimatum, spunându-i că dacă Snegur nu semnează noul

[23] CSCE Mission to the Republic of Moldova, "Report No. 13," 13 November 1993, p.2.
[24] D. Minzarari et al, "Rol' Rossiyskoy Federatzii v Razreshenii PridnestrovskogoKonflikta: Chast' Pervaya – Upadok SSSR I Zagovor Tzentra," *Azi.md*, 26 March 2007.
[25] V. Bakatin, *Izbavlenie ot KGB*, Moscow: Novosti, 1992.
[26] Președintele Sovietului Suprem al URSS. Se crede că Lukyanov a fost o forță conducătoare în spatele loviturii de stat din 1991 împotriva lui Gorbaciov.

Tratat al Uniunii, acesta se va confrunta cu entitățile separatiste din regiunea transnistreană și Găgăuzia.[27]

În același timp, Moscova ordonase unităților sale militare din Transnistria să ofere arme "gărzilor" pe care le crease și cazacilor, care fuseseră mobilizați în Moldova, pentru a apăra administrația separatistă a Transnistriei. În timpul conflictului violent de scurtă durată din Transnistria, unitățile militare controlate de Moscova au luptat direct cu forțele moldovenești, forțându-l pe Snegur să semneze în 1992 acordul de încetare a focului cu președintele Rusiei, Boris Yeltsin.

Iată de ce, este important – atunci când analizăm diferite conflicte din regiunea post-sovietică – să examinăm mecanismele conflictului prin adoptarea unei abordări abstracte. Instrumentele folosite în conflictul transnistrean pot părea diferite de cele utilizate în Donbas, din cauza condițiilor aparent diferite. Cu toate acestea, ele au urmărit să implementeze un mecanism de conflict foarte similar. În Crimeea și Donbas am fost martori când un segment al populației și elitele locale și-a arătat loialitatea față de Rusia. Unica sarcină a planificatorilor militari ruși a fost să exploreze acel segment al populației pentru a crea aparența unei rebeliuni și a contesta legitimitatea autorităților centrale de la Kiev. Ulterior, ei au înlocuit administrația locală din regiunile țintite pentru control fizic. În regiunea transnistreană, planificatorii ruși au controlat cea mai mare parte a elitelor politice locale și directorii de fabrici. Moscova a folosit acel control pentru a organiza muncitorii din regiune să participe la proteste și să protesteze împotriva autorităților centrale din Moldova. Moscova a urmărit același scop – să delegitimeze autoritățile centrale și să creeze grupuri armate pentru a instaura controlul administrativ asupra teritoriilor secesioniste. În ambele cazuri, s-a urmărit scopul de a crea mitul, că forța motrică din spatele mișcării secesioniste era tensiunea inter-etnică și pericolele rezultate, dar nu serviciile de securitate și militare rusești care ghidau procesul.

3. Derivarea mecanismului de conflict

Războiul este, în general, definit ca un instrument de politică coercitivă care forțează oponentul să renunțe la bunul contestat, care poate fi teritoriul și controlul asupra resurselor, sau o preferință politică. Dacă diplomația ar putea fi comparată cu un proces în care se negociază procurarea sau schimbul unui bun dorit dintr-o altă țară, războiul la rândul sau ar semăna cu un jaf. Războiul presupune fie utilizarea forței sau amenințării de a utiliza forța, și este înțeles că ar funcționa ca un proces de uzură reciprocă a resurselor de război[28], cum ar fi trupele militare, tehnica militară și resurse de asigurare de luptă. Mecanismul de bază al tehnologiei clasice de război este de a depăși rezistența forței armate a adversarului. Ultima servește drept obstacol fizic între agresor și scopul acestuia – controlul asupra teritoriului, care ulterior permite exercitarea controlului asupra resurselor sau conducerea politică. Războiul *proxy* este condus de o logică similară de uzură reciprocă a resurselor. Diferența constă în expunerea politică redusă a agresorului, care însă operează susținând o opoziție armată

[27] M. Snegur, *Labirintul Destinului*, Draghistea, 2007.
[28] J. Hirshleifer, "The Macrotechnology of Conflict," *Journal of Conflict Resolution*, Vol.44, No.6, 2000, 773-792.

existentă împotriva guvernului-țintă. Teatrul de operații de bază este, de regulă, teritoriul, deși, alte domenii cum ar fi cel aerian, naval și spațial, pot fi folosite în războiul convențional. În așa războaie, operațiunile cibernetice și informaționale vor fi realizate exclusiv ca eforturi de susținere a principalului obiectiv cinetic.

Tehnologia conflictului "războiului hibrid" explorează o altă logică. Scopul principal este de a influența comportamentul guvernului-țintă (în favoarea scopurilor strategice ale Rusiei), nu prin acțiuni cinetice directe, dar prin crearea unei presiuni politice și costuri prin utilizarea actorilor și instrumentelor interne. Războiul convențional își propune să preia controlul asupra teritoriului, astfel încât să poată dobândi controlul asupra populației și conducerii politice. „Războiul hibrid" vizează direct celelalte două elemente ale suveranității statului - populația în special și guvernul. Scopul este totuși același - de a submina suveranitatea statului țintă, în special de a-i influența politicile. Este important însă că războiul hibrid este capabil să ofere controlul teritoriului statului țintă, pe care numai cucerirea teritorială convențională îl poate oferi. Cu alte cuvinte, războiul hibrid poate fi o alternativă deplină la războiul convențional.

Războiul hibrid, de regulă, transformă informația în armă, care trebuie să țintească populația, conducerea, sau ambele (figura 1). Instrumentul militar și acțiunile cinetice sunt utilizate doar pentru a susține eforturile majore ale operațiilor informaționale. Este complet invers în cazul războaielor convenționale și *proxy*.

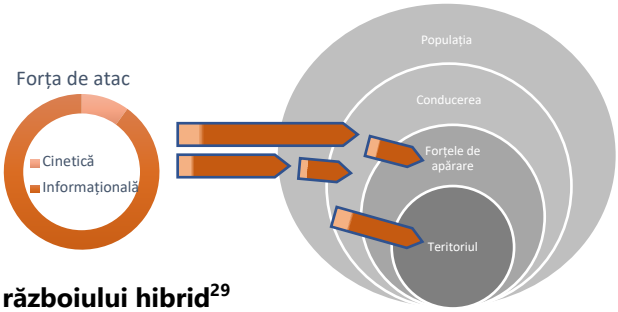

Figura 1: Mecanismul războiului hibrid[29]

Prin dobândirea controlului sau capacității de a influența populația statului țintă sau conducerea acestuia, atacatorul își poate avansa obiectivele. Acestea ar putea include reducerea finanțării pentru armata țării-țintă, numirea persoanelor incompetente în funcții de conducere în cadrul instituțiilor militare și de securitate, sau impunerea statului-țintă să nu participe în alte alianțe militare sau politice, sau să se asocieze atacatorului.

Pentru a înțelege războiul hibrid mai bine, trebuie să-i analizăm micro-dinamica. O eroare evidentă ar fi să credem că războiul hibrid poate fi organizat doar în țările care au o minoritate etnică de aceiași naționalitate ca și majoritatea populației atacatorului. Anexarea rusă a Crimeii este un exemplu modern clasic. Totuși, obiectul unui război hibrid nu constă neapărat în a face populația statului țintă loială atacatorului. Cea mai frecventă abordare se referă la antagonizarea populației împotriva unui rezultat pe care atacatorul ar dori să-l evite. De exemplu, Rusia investește suficiente resurse pentru a influența convingeri, percepții și acțiuni împotriva NATO și UE, inclusiv în rândul statelor

[29] O parte a cercetării, cu scopul de a înțelege dinamica „războiului hibrid", a fost realizată în cadrul bursei de cercetare a autorului la Colegiul de Apărare NATO din Roma, din martie până în august 2020.

membre ale acestor organizații. Sau încearcă să creeze haos, dezordine și crize economice în statul țintă, pentru a aduce mai ușor la putere o nouă conducere politică, care va promova mai activ obiectivele favorite ale atacatorului.

Militarii occidentali și planificatorii de securitate par să nu înțeleagă mecanica acestor acțiuni, efectele lor potențiale și, astfel, să le considere în afara contextului de război. Aceștia tind să vadă acțiunile "războiul hibrid" aparținând spectrului de conflict cu intensitate scăzută, considerându-l parte din faza dinaintea escaladării. Așa cum au declarat unii analiști, această părere ignoră ideea că gândirea militară rusă are o viziune holistică față de război. Conform opiniei lui Adamsky, această paradigmă nu are scopul de a "anihila sistemul dușmanului prin distrugerea metodică a forțelor sale, dar caută să dezasambleze și să dezintegreze prin fragmentare, paralizie și neutralizare.[30] Acesta subliniază (folosind cazul Siriei) că Rusia nu preferă să se implice într-o operațiune pe scară largă, ci în una comprehensivă și holistică, care constituie un amestec de instrumente cinetice și non-cinetice, mijloace hard și soft de putere, cu scopul de a inversa trendurile strategice, de a fragmenta și neutraliza opoziția, și de a facilita condițiile pentru un proces politic favorabil. Totuși, elementul cinetic se subordonează în întregime domeniului operațional de informații, care reprezintă elementul de bază al tehnologiei conflictului "hibrid".

Aplicând cadrul logic, reflectat în funcțiile de succes concurențial si designul mecanismului, putem sugera că efortul de bază al războiului într-o competiție "hibridă" este reprezentat de operațiuni de influență, care se concentrează pe crearea tensiunilor, dezacordului și conflictului între populație și autoritățile statului-țintă. Dezinformarea, atacurile cibernetice, sancțiunile economice sau chiar instigarea la rebeliuni armate sunt orientate spre crearea tensiunilor, decuplarea populației de guvern. Prin urmare, este o metaforă precisă de a defini "războaiele hibride" drept "războaie pentru influențarea populație".

4. Impactul asupra dezvoltării politicilor

Care este relevanța acestei tehnologii de agresiune interstatală asupra securității naționale și politicilor de apărare? Ea impune o revizuire completă și fundamentală a logicii conflictului interstatal. Ceea ce gândirea occidentală militară și din domeniul securității consideră astăzi un conflict în „zona gri" - sub pragul războiului, este de fapt privit de Rusia drept un război. Deoarece armata rusă are o viziune holistică asupra conflictelor inter-statale, ea combină în mod eficient atât instrumente cinetice, cât și instrumente non-cinetice, fiind capabilă să se miște de la o extremitate a spectrului de conflict la alta, în dependență de necesitățile operaționale și obiectivul strategic.

Rusia nu neapărat trimite unități armate la frontieră pentru a răsturna sau înlocui un guvern neprietenos cu unul mai potrivit sau loial. În schimb, aceasta proiectează și implementează operațiuni de influență, care vor ținti segmente critice ale populației, pentru a o manipula, dar și pentru a participa în procesul politic al statului-țintă. Așa cum au sugerat Gerasimov și alți specialiști militari din Rusia, rezultatul unor astfel de

[30] Quoted in D. Adamsky, "Russian Campaign in Syria – Change and Continuity in Strategic Culture," Journal of Strategic Studies, Vol 43, No.1, p. 108.

acțiuni poate fi identic cu finalitatea unei agresiuni armate, dar cu costuri mult mai mici. Uniunea Sovietică a invadat Ungaria, iar apoi Cehoslovacia, pentru a-și menține sfera de influență. Rusia a invadat Georgia, însă a eșuat să-și realizeze scopul.

Rusia are speranțe mari că va reuși să blocheze apropierea în continuare a Republicii Moldova spre Uniunea Europeană și, în schimb, să o aducă în structurile regionale ale sale, folosind un amestec de amenințări militare implicite și operațiuni de influență. Videoconferința președintelui Republicii Moldova Igor Dodon cu Vladimir Putin, cuplată cu revocarea deciziei autorităților de la Tiraspol de a bloca participarea locuitorilor transnistreni la alegerile prezidențiale din toamna anului 2020, este un semnal puternic în acest sens. Dacă au existat îndoieli, interviul ministrului Lavrov (din 14 octombrie 2020) este foarte grăitor. El a acuzat SUA că „încercă să creeze un abces" în Moldova, prin insistarea asupra victoriei unor forțe politice pro-occidentale."[31] Aceste acțiuni, care sunt semnale costisitoare a politicii externe, indică implicarea rusă foarte semnificativă în procesul electoral din Moldova. Astfel de modalități de implicare ar putea înlocui o invazie similară celei contra Ungariei, Cehoslovaciei sau Georgiei. În caz de eșec, Rusia ar putea aplica o strategie similară cu cea folosită în Crimeea, prin instigarea și susținerea opoziției radicale și violente împotriva guvernului care nu va fi cooperant.

Un astfel de model de agresiune interstatală necesită o revizuire a sistemului de apărare națională și a politicii de securitate. Este necesară reconceptualizarea și proiectarea unor paradigme mai potrivite, incluzând instrumente și acțiuni eficiente pentru a răspunde tehnologiilor de conflicte "hibride". Dacă există un risc ca Moldova să piardă suveranitatea, în rezultatul operațiunilor de influență externă, organizate ca parte a "războiului hibrid", atunci este necesar să ne pregătim pentru le înțelege, anticipa și contracara în mod eficient.

Această analiză arată că un stat agresor poate obține un nivel de control asupra unui stat-țintă, prin mijloacele unui "război hibrid", care este identic celui obținut în cazul unui război convențional. Ea explică mecanismele, instrumentele și efectele tehnologiei de conflict "hibrid", oferind exemple pentru clarificare și validare. Analiza reinterpretează acțiunile, cum ar fi amestecul în procesul electoral, dezinformarea și propaganda, prezentându-le drept elemente distincte ale "războiului hibrid" și care nu pot fi analizate în afara unei abordări holistice. Astfel , ea prezintă un cadru conceptual, necesar în elaborarea contra-măsurilor, începând cu edificarea unui sistem de avertizare timpurie.

Un răspuns eficient contra tehnologiei de conflict de tip „război hibrid" nu poate exista fără avertizare timpurie. Agresiunea „hibridă" este dificil de detectat, având în vedere abilitatea agresorului de a exploata procesele interne și capacitatea acestuia de a se infiltra în procesul politic intern al statului-țintă. Pentru ca o ripostă să aibă succes, aceasta trebuie să conțină, în mod necesar, un mecanism de avertizare timpurie, care să identifice elementele și etapele agresiunii „hibride". Această analiză reprezintă fundamentul logic pentru derivarea unui astfel de mecanism de avertizare timpurie.

[31] "Bol'shoe Interv'ju Sergeya Lavrova, Trem Radio stantziam: Polnaya Stenogramma," KP.ru, 14 octombrie 2020.

5. Concluzii: Pașii preparatori pentru crearea unui mecanism de avertizare timpurie

Crearea unui sistem de avertizare timpurie pentru orice tip de amenințare necesită o bună înțelegere a acelei amenințări: semnalele sale, manifestările, mijloacele, domeniile țintite și impactul pe care îl generează. Pe baza acestei înțelegeri, experții proiectează diferite evaluări ale amenințărilor, care permit elaborarea indicatorilor pentru a fi monitorizați, evaluați și analizați. În funcție de domeniul de aplicare al mecanismului și de resursele disponibile, structura indicatorilor poate fi mai mult sau mai puțin complexă.

O provocare majoră, însă, așa cum este recunoscută de experți[32], este buna înțelegere a tehnologiei conflictelor hibride - sau modul în care eforturile și resursele agresorului, investite în purtarea unui război hibrid, se transformă în probabilitatea de victorie sau eșec. Pentru a reuși acest lucru, trebuie să percepem corect dinamica și mecanismele aplicate de agresor. Anume pe acest aspect s-a concentrat analiza actuală. Aceasta susține, că războiul hibrid vizează în mod particular populația, urmărind să influențeze percepțiile (opiniile) și, în consecință, comportamentul cetățenilor. Ulterior, această capacitate de influență este exploatată pentru a afecta, controla sau schimba conducerea politică, care să permită alterarea politicilor interne și externe ale statului-țintă. O astfel de agresiune externă este realizată prin folosirea domeniul operațional de informații al războiului și este facilitată de lipsa frontierelor naționale în spațiile de informare și comunicare, care astăzi sunt cu adevărat globale.

Fiind echipați cu această înțelegere putem efectua o evaluare mai precisă și mai eficientă a amenințărilor, să înțelegem mijloacele, căile și finalitățile războiului hibrid. În baza acestora, putem identifica apoi părțile și aspectele slabe în mecanismul unei agresiuni interstatale de tip hibrid. Mai mult decât atât, evaluând condițiile de start specifice ale unui potențial stat-țintă, putem spori acuratețea unei astfel de evaluări. Toți acești pași și noile cunoștințe acumulate ne vor permite să abordăm eficient provocările, identificate de experți drept obstacole în calea dezvoltării unui sistem de avertizare timpurie contra unei agresiuni de tip hibrid. În etapa următoare a cercetării vom face exact acest lucru – luând la bază mecanismul de război hibrid definit, va fi elaborat cadrul unui sistem de avertizare timpurie, ajustat la condițiile specifice ale Republicii Moldova.

[32]Rietjens, Sebastiaan, "A Warning System for Hybrid Threats – is it Possible?" Hybrid Center of Excellence Strategic Analysis 22, iunie 2020.

Despre autor

Dr. Dumitru Mînzărari este Analist Politic Asociat la Institutul pentru Politici și Reforme Europene (IPRE, Chișinău) și Cercetător Asociat al Institutului German pentru Afaceri Internaționale și de Securitate (SWP, Berlin). Dumitru și-a obținut doctoratul în științe politice în cadrul Universității Michigan-Ann Arbor. El este absolventul programului de masterat în afaceri internaționale al Universității Columbia din New York. Dr. Mînzărari este fost ofițer militar, care a servit ca secretar de stat pentru politici de apărare și cooperare internațională la Ministerul Apărării al Republicii Moldova; a lucrat pentru Organizația pentru Securitate și Cooperare în Europa în cadrul misiunilor sale din Georgia, Ucraina și Kârgâzstan, dar și la think-tank-uri din Europa de Est.

Institutul pentru Politici și Reforme Europene (IPRE) a fost înființat în martie 2015 în calitate de centru de analiză și cercetare (eng.: think-tank) independent, non-profit și apolitic. Misiunea IPRE este de a accelera integrarea europeană a Republicii Moldova prin promovarea reformelor sistemice, sporirea democrației participative și consolidarea rolului cetățenilor în procesele decizionale la nivel național și local.

IPRE este membru al Platformei Naționale a Forumului Societății Civile a Parteneriatului Estic (www.eap-csf.eu), co-inițiator al Forumului Parteneriatului Estic al Centrelor de Cercetare (EaP Think-Tank Forum) lansat în anul 2017 la Chișinău.

Adresa: Str. București 90, of. 20
Chișinău, MD-2001, Republica Moldova
Tel.: + 373 22 788 989
E-mail: info@ipre.md
Web: www.ipre.md